

Educational Administration of Community Relations using Borworn Principles

PramahaPanomtuen Punyachato (Chatchotikmak)¹

Received: January 11, 2023

Revised: November 09, 2023

Accepted: January 12, 2024

Abstract

This academic article aimed to study the principles of education management community relations using Borworn principles. It can be seen that the importance of education management principles of community relations using participatory management of all parties involved, including homes, temples, and schools, or “Borworn”, which were the 3 main institutions of the community, when there was good interaction, they can exchange knowledge with each other, and participate in various community activities. Importantly, it must come from faith in the religion they believed in and in the leaders, such as abbots, monks, scholars, villagers, or local wisdom in order to strengthen education management and learning processes for individuals and society. The principles and guidelines for community-based education management in the form of “Borworn” will consist of the principles of decentralization to people, temples, and communities, the principles of participation of organizations in the community, the principles of taking the area as the center, the principles of life or learners as the center, and the principles of

¹ Sangha in Nakhon Sawan Provincial

Corresponding author, e-mail: phanomthian.p356@gmail.com

integrated education management in all three systems, with higher education institutions in the province working together with the area and integrating resources from the community, state, and local support.

Keywords: Administration, Community Relations, Borworn Principles

การบริหารจัดการศึกษาของชุมชนสัมพันธ์โดยใช้หลักบวร

พระมหาพนมเทียร ปุณฺณชาโต (ฉัตรโชติคามา)¹

Received: January 11, 2023

Revised: November 09, 2023

Accepted: January 12, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการศึกษาของชุมชนสัมพันธ์โดยใช้หลักบวร จะเห็นได้ว่าความสำคัญของหลักการบริหารจัดการศึกษาของชุมชนสัมพันธ์ที่ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ซึ่งเป็น 3 สถาบันหลักของชุมชน เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและที่สำคัญนั้น ต้องมาจากความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาที่นับถือ และในตัวผู้นำ เช่น เจ้าอาวาสพระสงฆ์ ปราชญ์ ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ บุคคลและสังคม หลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาฐานชุมชนในรูปแบบของ “บวร” จะประกอบด้วย หลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชน วัด และชุมชน หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน หลักการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง หลักการยึดชีวิตหรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง และหลักการจัดการศึกษาแบบบูรณาการทั้งสามระบบ โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดร่วมทำงานกับพื้นที่ และบูรณาการทรัพยากรจากชุมชน รัฐ และท้องถิ่นสนับสนุน

คำสำคัญ: การบริหาร, ชุมชนสัมพันธ์, หลักบวร

² คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์; Sangha in Nakhon Sawan Provincial

Corresponding author, e-mail: phanomthian.p356@gmail.com

บทนำ

บ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกว่า “บวร” คือ สามเสาหลักคู่สังคมไทย ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เกื้อกูลประเทศไทยมายาวนาน การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ผ่านมาก็ยึดหลักการนี้มาโดยตลอด เพราะทั้งบ้านและวัดโดยรวมแล้วก็คือ ชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนนั่นเองโดยความจริงที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ “โรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้” การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ สถานศึกษาได้พลังจากชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษาและชุมชนได้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยให้ทราบความเคลื่อนไหวหรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายช่วยลดและแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน และช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์กับโรงเรียนและประโยชน์ต่อชุมชน (พิณสุตา สิริธรรังศรี, 2557)

การเรียนรู้พื้นฐานชีวิตเกิดจากบ้าน คือ คนในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่นและจากวัด คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอาชีพให้คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็นอ่านออกเขียนได้สร้างมโนสำนึกความดีงามจรรยาบรรณ พัฒนาการเป็นไปตามวัยสามารถอยู่ในสังคมและประกอบสัมมาอาชีพอย่างมีความสุขยั่งยืน การศึกษายุคนั้นจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนการเปลี่ยนแปลงการศึกษาเป็นไปตามยุคสมัย โลกที่กว้างใหญ่ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ภาพของเชื้อชาติศาสนาระหว่างกันของนานาประเทศเกิดขึ้นได้ยากอันเนื่องจากการสื่อสารด้านภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ระบบโรงเรียนจึงเกิดขึ้นตามแนวทฤษฎีการบริหารการศึกษาแบบตะวันตก โรงเรียนกลายเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแทนวัดและบ้านเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่แตกต่างจากที่เคยเป็นและการแบ่งบทบาทหน้าที่ทางสังคมของ 3 สถาบันหลักดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงนวัตกรรมชีวิตคนไทยเปลี่ยนไปนัการบริหารการศึกษาและนักวิชาการการศึกษาไทยต่างรวมตัวกันเพื่อสร้างกรอบแนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษา คือ การให้ชุมชนท้องถิ่นและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยถือว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสร้างวงจรการบริหารและการพัฒนาคนให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีนักการศึกษาและนักวิจัยทั้งหลายค้นพบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องไว้จำนวนมากและเป็นที่เชื่อได้ว่าการมีส่วนร่วมของทุก

ภาคส่วนเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญของความสำเร็จในการนำองค์การไปสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคนของ 3 สถาบันหลัก คือ บ้าน วัด และโรงเรียนนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนและชุมชนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว, 2558) ภูมิปัญญาและสังคมความรู้ที่แท้จริงควรมาจากฐานรากของสังคม และการพัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งเพราะชุมชนคือฐานรากของประเทศ ถ้าชุมชนทั้งหมดเข้มแข็งทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา ประชาธิปไตย ประเทศไทยก็จะมั่นคง (ชนะ สุ่มมาตย์ และคณะ, 2557)

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาฐานชุมชน

การจัดการศึกษาฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน (นฤตย์ เสกธีระ, 2555) มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชนสังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมรากเหง้า วิถีชีวิต และความเป็นตัวตนเกื้อปลี่ยนเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถานที่ มีบรรพบุรุษธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พิณสุตา สิริธรรังศรี, 2555)

หากมองในภาพกว้างเกี่ยวกับอนาคตด้านสังคมกับการศึกษา กลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษาและการเรียนรู้ จะถูกละเลยและทอดทิ้งโดยระบบการแข่งขัน คุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมของคนจะลดลง เด็กและเยาวชนให้ความสำคัญในโลกของตนเอง จะห่างเหินและละเลยบุพการี บรรพชนและความเป็นไปของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) เพราะโลกกว้างของผู้เรียนถูกจำกัดให้แคบลง เป็นการศึกษาเดินตามรอยตะวันตกแบบต่อท่อความรู้ การศึกษาแบบท่องจำตำรา เน้นการท่องหนังสือแต่ไม่เน้นการเรียนรู้

วิถีชีวิต ทางออกของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือทางเลือกการศึกษาศาสนาชุมชนแนวคิดในการจัดการศึกษาศาสนาชุมชน มีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ (วรกรณ สามโกเศศ และคณะ, 2553)

1. การจัดการศึกษาศาสนาชุมชน เป็นระบบการศึกษาทางเลือกของภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก ที่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน องค์กร เอกชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นของประชาชน เพื่อเติมเต็มการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่สุขภาวะของคนไทย ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม

2. การจัดการศึกษาศาสนาชุมชน เป็นการศึกษาที่เชื่อว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ ได้บนหลักการการศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา ช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไก ปลุกฝังและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

3. การจัดการศึกษาศาสนาชุมชน เป็นการศึกษาที่เอา “ชีวิตเป็นตัวตั้ง” แทนการเอา “วิชาเป็นตัวตั้ง” ตามแบบแผนเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบการศึกษา เป็นการศึกษาในระบบเปิดที่บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ทุกคนมีสิทธิ เพื่อที่จะให้ความเห็น หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาที่ฟังเสียงประชาชน

4. การจัดการศึกษาศาสนาชุมชน เป็นการศึกษาที่สามารถรองรับผู้จบการศึกษาชั้น พื้นฐาน ที่ไม่ประสงค์เข้ารับการศึกษาในระบบ แต่สามารถศึกษาต่อด้วย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐและการยอมรับจากสังคม ผู้จบการศึกษาสามารถเลือกรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการอาชีวศึกษา หรือเลือกที่จะมีอาชีพอิสระมีสถานประกอบการ และหากต้องการกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบ ก็สามารถเทียบความรู้และประสบการณ์ โดยองค์กรเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นองค์รวม

5. การจัดการศึกษาศาสนาชุมชน เป็นการเพิ่มความสำคัญของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะสถาบัน

ครอบครัวต้องหันมาให้ความสำคัญกับเยาวชนและบุตรหลาน โดยร่วมกันปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มารยาทประเพณี และวัฒนธรรมภายในครอบครัวและชุมชน โดยรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง เป็นฐานรากของสังคม

6. การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action) กระบวนการของชุมชนคือ หัวใจของการพัฒนา แผนการพัฒนาของชุมชนเป็นแผนอย่างบูรณาการ คือ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษาและประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่า การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ จะนำไปสู่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่ดี เป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่การท่องวิชา การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติทำให้ชีวิตเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างบูรณาการ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาฐานชุมชนดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งฐานรากที่จำเป็นโดยภาคประชาชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและท้องถิ่น ชุมชนช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝังคุณค่าและชีวิตที่ดีงาม เพราะกระบวนการชุมชน คือ หัวใจของการพัฒนา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาดังหัวข้อต่อไป

การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับหลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน

การพัฒนาการศึกษามีความจำเป็นยิ่งที่หลายภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐและชุมชนควรมีบทบาทช่วยเหลือครอบครัวและส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สนับสนุนให้สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน การประสานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน ครูและโรงเรียน รวมทั้งร่วมกับโรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้าทายพร้อมคู่มือครู แบบฝึกหัด และแนวทางจัดกิจกรรม บทบาทของโรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาครูให้สามารถสนองความต้องการในการเรียนของเด็กและผู้ปกครอง การสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยถูกสุขลักษณะความเป็น

ระเบียบสวยงาม ให้ความรู้และสร้างความไว้วางใจกัน การสรรหาครูและผู้บริหารที่มีคุณภาพให้มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตมาบริหารงานโรงเรียน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องการศึกษาของเด็กเล็ก โดยในมาตรา 54 ได้บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา ดังกล่าวข้างต้น เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (สุริยา ช้องเสนาะ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่เน้นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนด ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยยุทธศาสตร์ที่ 6 ของแผนการศึกษาแห่งชาตินั้นว่าด้วย “การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา” โดยทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น จำนวนองค์กร สมาคม มูลนิธิหรือหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดการศึกษาหรือร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และสัดส่วนการมีส่วนร่วมสนับสนุนการศึกษาของภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคีเครือข่ายเมื่อเทียบกับรัฐ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8(2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งการนำแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาช่วยในการบริหารสถานศึกษาถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมกันทำงาน สามารถเป็นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน สร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (ธัญาดา ภัคธนาภิบุญ, 2565)

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจึงน่าจะเป็นรูปแบบวิธีการที่มีแนวทางตรงเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาการศึกษาชาติฉบับปัจจุบัน คือ ส่งเสริมให้สถานศึกษามีอิสระทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป โดยมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการสร้างบทบาทภาระหน้าที่ใหม่ให้กับชุมชน

การมีส่วนร่วมในการศึกษากับการบริหารและการจัดการศึกษาถ้าจะพิจารณาถึงเรื่องของการมีส่วนร่วม จะเห็นว่ามีหลายลักษณะ หลายรูปแบบวิธีการ บางคนเพียงบริจาคเงินช่วยเหลือโรงเรียน ให้ค่าปรึกษาแก่โรงเรียน หรือแม้แต่ช่วยประชาสัมพันธ์กิจการของโรงเรียน เหล่านี้ก็ถือว่ามีส่วนร่วม แต่จะมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาด้วยหรือไม่นั้นก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งการมีส่วนร่วมในการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการมีข้อสังเกตดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษา เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือการร่วมแรงซ่อมแซมโรงเรียนการเข้าประชุม การบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน การซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้นในลักษณะนี้ไม่ถือเป็นเรื่องของการบริหารเพราะว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาในหลักการบริหารจะมีกระบวนการและขอบเขตที่แน่นอน เช่น มีการใช้ทรัพยากรใช้เทคนิคในกระบวนการบริหาร

ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่ากิจกรรมของผู้เข้าร่วมมีลักษณะใดและเข้าข่ายของการบริหารจัดการหรือไม่ในกรณีนี้บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นใหม่นั้นจะเข้าลักษณะของการร่วมบริหารกิจการของสถานศึกษา เพราะมีการวางแผน การประชุม การแสดงความคิดเห็น การประสานงานการรายงานและติดตามผล เป็นต้น

จากการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับหลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งการเรียนรู้พื้นฐานของชีวิตเกิดจากบ้าน ชุมชนของผู้เรียน การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยทำให้การศึกษาระบบโรงเรียนจึงเกิดขึ้น โรงเรียนกลายเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน โดยถือว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม อยู่บนพื้นฐานการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาฐานชุมชนมีแนวคิดที่ว่าโรงเรียนเป็นแหล่งผลิตพัฒนาคน และพัฒนาประเทศ แต่ในทาง

กลับกันโรงเรียนแยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม เกิดการแยกการศึกษาออกจากชุมชน ทางออกในการแก้ปัญหา คือ ทางเลือกในการศึกษาฐานชุมชน แนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและท้องถิ่นโดยมีหลักการและแนวทางการจัดการศึกษา 6 ประการ เพื่อพัฒนาประเทศ สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคม ภูมิปัญญาหรือสังคมฐานความรู้ การพัฒนาการศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หลายภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือครอบครัว สนับสนุนโรงเรียน การมีส่วนร่วมในการศึกษามีหลายลักษณะ หลายรูปแบบแตกต่างกัน

หลักการบริหารจัดการศึกษาชุมชนโดยหลักบวร

รูปแบบและลักษณะของการจัดการศึกษาแบบบ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

บ้าน วัด และโรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชน มีหน้าที่จัดการศึกษาและอบรมสั่งสอนให้แก่บุตรหลานของชุมชน นั้น ๆ เมื่อเด็กจบออกมาต้องใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนนั่นเอง ด้วยเหตุนี้สถาบันต่าง ๆ ของชุมชนจึงสมควรมีสิทธิที่จะรับรู้ และมีส่วนได้ส่วนเสียจากผลผลิตของโรงเรียนจึงเป็นหน้าที่ของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ที่มีข้อผูกพันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน สภาพพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติ ได้รวบรวมลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ เป็นการอาสาสมัครหรือรวมกลุ่มกันอัตโนมัติเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือตนเองซึ่งไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกกลุ่ม 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมด้วยความเห็นชอบหรือได้รับสนับสนุนจากรัฐจะพบในประเทศที่กำลังพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งถูกบังคับให้เข้าร่วมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ภายใต้ การดำเนินงานตามนโยบายโดยตรง จะเกิดผลเสียจนในที่สุดไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน (United Nations, 1981)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 กำหนดให้การจัดการศึกษาของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และตามนโยบายด้านการศึกษาของบริหาร ที่เน้นการจัดการศึกษาในรูปแบบ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ซึ่งบ้านและวัดก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพื่อ

พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องกับการจัดการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้จึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งมวลประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษานั้น สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชนร่วมแสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันที่พัฒนาผู้เรียน มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานที่สำคัญของสถานศึกษาพร้อมด้วย เป้าหมาย มาตรฐาน แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการและติดตามผลการดำเนินงาน

1.2 การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานการใช้หลักสูตรสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบในลักษณะการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกหน่วยงานทุกระดับรวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการ เพื่อค้นหาแนวทางร่วมกันพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาในปีต่อ ๆ ไป

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างสายสัมพันธ์อย่างแนบสนิทเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักและเร่งพัฒนาตนเองให้เป็นนักบริหารมืออาชีพที่มีเทคนิคการบริหารจัดการที่สามารถพิชิตใจชุมชน และสร้างเครือข่ายพัฒนาอย่างอบอุ่นด้วยเทคนิคการสร้างพลังชุมชน 10 ประการ ดังนี้

2.1 สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชนโดยหมั่นสร้างสรรค์และชี้ช่องทางให้เห็นภาพสง่างามของโรงเรียนในอนาคต เพื่อยั่วยุให้ร่วมเดินทางสู่เป้าหมายด้วยความมุ่งมั่น ผู้บริหาร ต้องเป็นผู้เสียสละ

2.2 เป็นคนใจกว้าง จิตสาธารณะยอมรับการเปิดเวทีและโอกาสให้ชุมชนเพื่อนร่วมงาน ร่วมออกแบบสร้างสรรค์งาน ผู้บริหารมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประคับประคองให้มีความคมชัด พร้อมให้การยกย่องชมเชย ชื่นชมแนวคิด และต้องหมั่นประชาสัมพันธ์งานต่อสาธารณะชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ตระหนักในสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนไม่ว่างเฉยหรือรอท่าที่ ต้องร่วมแสวงหาช่องทางที่เหลือเพื่อการนำเข้าสู่สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีความเชื่อพื้นฐานว่าทุกอย่างทำได้หากตั้งใจจะทำ

2.4 ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อนร่วมงาน คำนึงเสมอว่าทุกอย่างก้าวคือประสิทธิภาพขององค์กร ส่วนผู้บริหารคือ “สัญลักษณ์ของชุมชน”

2.5 อ่อนน้อมถ่อมตนวางตัวเรียบง่ายอยู่ร่วมกับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกสถานการณ์เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ

2.6 หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม และการเจรจาต่อรองให้มีประสิทธิภาพ

2.7 ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพอบอุ่นเป็นกันเอง

2.8 พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้งเพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อยเป็นฐานข้อมูลในการร่วมพัฒนาชุมชนและโรงเรียนไปพร้อม ๆ กัน

2.9 หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์จากหน่วยงานอื่น ห้างร้าน บริษัท มูลนิธิ สมาคม โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ นำเสนอขอรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะกิจกรรมการ เรียนรู้ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงศักยภาพทุกสถานการณ์ตามสภาพโรงเรียนจะเอื้อได้

2.10 สร้างและพัฒนาค่านิยมเพื่อสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนให้แนบสนิทอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

3.2 การกำหนดนโยบาย เป้าหมายในการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา

3.3 การประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

3.4 การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา

3.5 การตรวจสอบการจัดการศึกษา เป็นการตรวจสอบจากผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนในเรื่องการวัดผลการปฏิบัติ การพัฒนาตนเองของครูและนักเรียน การปรับปรุงบรรยากาศ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริการ และการปฏิบัติงานของโรงเรียน

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

4.1 การสำรวจความต้องการ คือสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการของโรงเรียนวิเคราะห์สภาพโรงเรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์

4.2 การกำหนดมาตรฐานของโรงเรียน โดยยึดมาตรฐานของสำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษาตามที่คณะรัฐมนตรีประกาศ และมาตรฐานที่เกิดจากความต้องการชุมชน

4.3 การวางแผนการพัฒนา คือ การวางแผนพัฒนาโรงเรียนตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปี

4.4 กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

4.5 การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติด้านต่าง ๆ ของการบริหารจัดการโรงเรียน โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.6 การสรุปผลการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การนำผลการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนา และปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้การบริหารจัดการโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ชุมชนและโรงเรียนควรทบทวนกระบวนการทำงานร่วมกัน

5. ผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

5.1 ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความสามารถของตนเอง ได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ มีความสุขในการเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีพ

5.2 ครูมีความรู้ และความเข้าใจ มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญช่วยให้ผู้เรียนมีความสุข ผู้สอนก็มีความสุขและเรียนรู้ให้พัฒนาเป็นครูมืออาชีพ

5.3 ผู้ปกครอง รู้และเข้าใจความถนัด ความสามารถ ความสนใจ และ ศักยภาพในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน มีความเข้าใจบทบาทของตนในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน

5.4 ผู้บริหารได้พัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นโรงเรียนที่แท้จริง ไม่ใช่โรงสอนและได้ใช้กระบวนการบริหารที่นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วม

5.5 ชุมชน และสังคมส่วนรวมได้พลเมืองที่มีคุณภาพ ศักยภาพและมีสำนึกรับผิดชอบ ต่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ

5.6 องค์การอื่น ๆ ได้มีส่วนช่วยประเทศในการพัฒนาบุคคลที่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและศักยภาพ ที่จะช่วยพัฒนาประเทศต่อไปการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ถ้าเรารู้เท่าทันและปรับตัวได้ ความปกติสุขของการดำเนินชีวิตก็จะมีได้อยู่เสมอ “การปฏิรูปการศึกษา” เป็นการเคลื่อนไหวหนึ่งของสังคมที่จะผลักดันให้เกิดการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งสามารถสร้างชุมชนทางปัญญาของคนให้มีศักยภาพในการเตรียมตัวสู่อนาคตได้อย่างมั่นใจ เป็นการเตรียมการเชิงรุกของระบบสังคมที่เข้มแข็งเส้นทางการปฏิรูปการศึกษา พร้อมเปิดโอกาสให้ครู ผู้บริหาร ชุมชนและทุกส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีกระบวนการยุทธศาสตร์ที่หลากหลายที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร, 2558)

หลักการบริหารและแนวทางจัดการศึกษาในรูปแบบ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

หลักการบริหารและแนวทางจัดการศึกษาในรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นแนวคิดในเรื่องการจัดการศึกษาโดยองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวความคิดที่อยู่คู่กับสังคมไทย

มานานเช่นกัน โดยรูปแบบที่คุ้นเคยคือ การบริหารจัดการศึกษาโดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนหรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า บ-ว-ร ดังเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ คือการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมภูมิปัญญา หรือสังคมฐานความรู้ สังคมสันติสุข คนไทยรู้เท่าทันโลกและรักความเป็นไทย การศึกษา คือ กลไกหลัก หรือเครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนสังคม ความเข้มแข็งฐานราก คือเป้าหมายของการจัดการศึกษาฐานชุมชน หลักการและแนวทางการศึกษาตามแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วย

1. หลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชนและชุมชน ให้ประชาชนและชุมชนมีสิทธิมีอิสระในการคิดและปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมายและแนวทาง หรือประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ เช่น ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินการ หรือการกระทำใด ๆ ที่ยังไม่เคยทำมาก่อนเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เรียนรู้ที่จะค้นหาหรือพัฒนาตน และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยเบื้องต้นจะมีนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาชุมชนให้คำปรึกษา

2. หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนองค์กรในชุมชน หมายถึง องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ประกอบกันเป็นชุมชนท้องถิ่น เช่น องค์กรการปกครองท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา องค์กรศาสนา ครอบครัว องค์กรเกี่ยวกับงานสาธารณสุขชุมชน ประชาคม กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรีและแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มสนใจด้านอาชีพ สุขภาพ การกีฬา นันทนาการ กลุ่มสนใจศิลปวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนหรือผู้นำ หรือผู้แทนองค์กรในชุมชน มีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ไขปัญหา ที่เรียกว่า ร่วมวางแผน ร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหาในชั้นปฏิบัติ ร่วมติดตามผล ประเมินผล ร่วมชื่นชม และร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันในกระบวนการจัดการเรียนรู้

3. หลักการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง กล่าวคือการจัดการศึกษาฐานชุมชนใช้กระบวนการชุมชนเป็นกลไก มีสภาผู้นำชุมชน โดยการรวมตัวของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำเป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีการศึกษาและสำรวจข้อมูลชุมชน ข้อมูลชุมชนใช้เป็นฐานความคิดและใช้ทำแผนชุมชน และแผนชุมชนจะเป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการ และตั้งเป้าหมายได้ มีสภาประชาชนที่คนทั้งชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายของชุมชน ทั้งทางสังคมและสัมมาชีพ เป็น

ประชาธิปไตย มีหนึ่งมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งในจังหวัด ร่วมทำงานกับพื้นที่บูรณาการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น และรัฐบาลสนับสนุน

4. หลักการยึดชีวิตหรือยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการ ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขเต็มตามศักยภาพ เช่น เรียนรู้รากเหง้า รู้ท้องถิ่นรู้ศาสนา รู้วัฒนธรรม จารีตประเพณี รู้ประวัติศาสตร์ชุมชน รู้วิชาสามัญ รู้วิชาชีพ รู้รักษาสุขภาพรู้ศิลปะคนตรี และกีฬา การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนรู้เท่าทันโลก การเป็นพลเมืองดี พลโลกที่ดี มีสัมมาอาชีวะและมีสันติสุข นำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืน สารการเรียนรู้เน้นวิถีชีวิต เป็นกระบวนการทางสังคม และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ

5. หลักการจัดการศึกษาที่บูรณาการกันระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่แยกการจัดการทั้งสามระบบออกจากกัน แต่เป็นการบูรณาการเชื่อมโยงกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนมีความหลากหลายวัยและวุฒิ (กล้า ทองขาว, 2561) หลักการบริหารและแนวทางในการจัดการศึกษาฐานชุมชนในรูปแบบของ “บวร” มีความคล้ายคลึงกับการหลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธ ซึ่งนายแพทย์ ประเวศ วสี (2555) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจนเพื่อช่วยมนุษย์ได้พบการเรียนรู้ที่ดีนำไปสู่การหลุดพ้นจากการบีบคั้นทั้งปวงความรุ่มเย็นเป็นสุข สังคมที่เจริญต้องใช้หลักการทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ

จากหลักการบริหารจัดการศึกษาชุมชนโดยหลักบวรดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาแบบ บวร เป็นหน้าที่ของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ที่มีข้อผูกพันกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน การมีส่วนร่วมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น การมีส่วนร่วมในชุมชน หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) คือ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 3 สถาบัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตามขั้นตอน การศึกษาปัญหาและการตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน การลงมือปฏิบัติและดำเนินการ การติดตามและประเมินผล ตามการจัดการศึกษาของไทยในอดีตผู้เรียนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับ บวร เมื่อมีการศึกษาแบบตะวันตกทำให้สถาบันการเรียนรู้เกิดการแบ่งบทบาททำให้วัฒนธรรมคนไทยที่เปลี่ยนไป การเกื้อกูลระหว่าง

กันดูเหมือนขาดหาย แนวคิดในการแก้ปัญหา ให้ชุมชน ท้องถิ่น และทุกส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในการพัฒนาที่ให้คุณค่าแก่ชีวิต ทั้ง 5 ประการ ที่ต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน หลักการและแนวทางจัดการศึกษาฐานชุมชนในรูปแบบของ “บวร” มีความคล้ายคลึงกับแนวทางวิถีพุทธพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาที่ชัดเจนเพื่อช่วยมนุษย์ได้พบการเรียนรู้

บทสรุป

หลักการบริหารจัดการศึกษาของชุมชนสัมพันธ์โดยใช้หลักบวร จะเห็นได้ว่าความสำคัญของหลักการบริหารจัดการศึกษาของชุมชนสัมพันธ์ที่ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ซึ่งเป็น 3 สถาบันหลักของชุมชน เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและที่สำคัญนั้น ต้องมาจากความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาที่นับถือ และในตัวผู้นำ เช่น เจ้าอาวาสพระสงฆ์ ปรชาญ ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ บุคคลและสังคม

องค์ความรู้ใหม่

หลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาฐานชุมชนในรูปแบบของ “บวร” จะประกอบด้วย หลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชน วัด และชุมชน หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน หลักการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง หลักการยึดชีวิตหรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง และหลักการจัดการศึกษาแบบบูรณาการทั้งสามระบบ โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดร่วมทำงานกับพื้นที่ และบูรณาการทรัพยากรจากชุมชน รัฐ และท้องถิ่นสนับสนุน ขณะที่ศาสนาอิสลามโรงเรียนก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้อิสลามศึกษาของบุตรหลาน ซึ่งผู้ปกครองนักเรียนได้เสนอแนะให้มีการระบุนิสัยทัศน์ของผู้เรียนให้ครอบคลุมเป้าหมายการเรียนรู้ตามหลักสูตริอิสลามศึกษา เช่นเดียวกับคริสต์ศาสนาที่เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับ นักเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริม สนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามที่สมณกระทรวงการศึกษาคาทอลิก จะเห็นได้ว่าทุกโรงเรียนล้วนให้ความสำคัญกับศาสนา และชุมชนเป็นหลักในการจัดการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กล้า ทองขาว. (2561). การจัดการศึกษาฐานชุมชน. *วิทยาสาร*, 117(8), 45-48.
- กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว. (2558). *การบริหารจัดการความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน*. (วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ชนะ สุ่มมาตย์. (2557). *บ้าน วัด โรงเรียน : ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วงจรการพัฒนาคนที่ยั่งยืน*. เข้าถึง
ได้จาก <https://shorturl.asia/yxB7Y>
- ธัญดา ภัคธนาภิญโญ. (2565) การบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา School Participation
Administration. *วารสารนวัตกรรมการบริหารการศึกษา*, 1(1), 1-9.
- นฤตย์ เสกธีระ. (2555, 5 สิงหาคม). คอลัมน์ แท้ใจความคิด. *มติชนรายวัน*. เข้าถึงได้จาก
https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_1847816
- ประเวศ วะสี. (2555, 31 กรกฎาคม). จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย. *โพสต์ทู
เดย์*. น. 2.
- พินสุดา สิริธรรังศรี. (2555). “การศึกษาที่พึงเสียงประชาชน”. ใน *การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
ขององค์กรในชุมชน การศึกษา ฐานรากทางเลือกประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- พินสุดา สิริธรรังศรี. (2557). *การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโครงการนำร่องการจัด
การศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนเพื่อสุขภาวะคนไทย* เข้าถึงได้จาก
<https://www.dpu.ac.th/ces/upload/km/1392093276.pdf>
- วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (2553) *ข้อเสนอทางเลือกระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสุขภาวะ
คนไทย*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร. (2558) *เอกสารประกอบการศึกษาดำเนินงาน : หลักสูตรผู้ช่วย
ผู้บริหารสถานศึกษาและ ผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรฯ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ
ปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)*. กรุงเทพฯ : บริษัท พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.(2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุริยา ฮ่องเสนาะ. (2560). *การจัดการศึกษาเด็กเล็กให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. เข้าถึงได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=42029

United Nations. (1981). *Department of International Economic and Social affair. Popular Participation as strategy for Program Community Level Action and Development*. New York : United Nation.

บวรพัฒนา